

KUISMA KORHONEN

Leena Krohn materiaalisen ekokritiikin näkökulmasta

Juha Raipola. *Ihmisen rajoilla. Epävarma tulevaisuus ja ei-inhimilliset toimijuudet Leena Krohnin Pereat munduksessa*. Tampere: Tampere University Press, 2015. 220 s.

Leena Krohnin tuotanto on viime vuosina saanut niin kansallista kuin kansainvälistäkin huomiota. Viime vuonna julkaistu *Collected Fiction* toi Krohnin tuotantoa englanninkielisen yleisön saataville laajemmin kuin koskaan aiemmin. Pirjo Lyytikäisen odotettu *Leena Krohn ja allegorian kaupungit* (2013) taas loi vaikuttavan syväluotauksen Krohnin varhaisempaan tuotantoon modernin allegorian käsitteen kautta. Samalla humanistisen tutkimuksen piirissä on viime vuosina puhuttu yhä enemmän erilaisista uusmaterialistisista ja ekokriittisistä suuntauksista.

Juha Raipola on siis vähintäänkin ajan hermolla materiaaliseen ekokritiikkiin perustuvalla väitöstutkimuksellaan *Ihmisen rajoilla. Epävarma tulevaisuus ja ei-inhimilliset toimijuudet Leena Krohnin Pereat munduksessa* (2015). Siinä missä Lyytikäisen otanta Krohnin alkutuotannosta päättyy *Umraan* (1990), ottaa Raipola tutkimuksensa kohteeksi myöhemmän *Pereat munduksen* (1998), jota voi pitää eräänlaisena käännekohtana Krohnin tuotannossa. Vaikka monet teemat ja rakenneratkaisut säilyvätkin tunnistettavina, *Pereat munduksen* myötä Krohnin tuotanto alkaa siirtyä allegorisesta fantasiasta kohti satiirista aikalais- ja tulevaisuusanalyysiä.

Vaikka tutkimukset käsittelevätkin eri vaiheita Krohnin tuotannossa, ei Raipola pyri mitenkään peittelemään velkaansa Lyytikäiselle. Monet Lyytikäisen tekemät huomiot Krohnin tuotannon toistuvista teemoista ja allegorisista rakenteista toimivat luontevana alustana Raipolan argumenteille. Krohnin tuotannossa *Pereat munduksen* myötä tapahtuva muutos kuitenkin mahdollistaa sen, että Raipola voi omassa työssään edetä Lyytikäisen hermeneuttis-allegorisesta lukutavasta kohti posthumanismin ja materiaalisen ekokritiikin avaamia näköaloja. Ajattomien filosofisten teemojen sijasta painotus on teknologisen kehityksen synnyttämässä, enemmän tai vähemmän mahdollisissa tulevaisuudenkuvissa. Siinä missä Lyytikäinen lukee huolella Krohnin alkutuotannon mittavia intertekstuaalisia kytkentöjä aiempaan kirjalliseen perintöön, muodostuu Raipolan tutkimuksessa tärkeimmäksi intertekstiksi 1990-luvun posthumanistinen keskustelu, etenkin tietotekniikan ja bioteknisen kehityksen luomat utopiat ja dystopiat.

Pereat munduksen lyhyet kertomukset luovat monia keskenään ristiriitaisiakin tulevaisuudenkuvia, joiden levottomuutta herättävin piirre Raipolan mukaan on se, että ne kaikki ovat jossain määrin mahdollisuuksien rajoissa. Inhimillinen tietoisuus ei näissä tulevaisuudenkuvissa ole etuoikeutetussa asemassa ei-inhimillisiin toimijoihin nähden: esimerkiksi kertomuksessa ”Kylmää puuroa” ihminen on lähinnä välivaihe kehityksessä, jossa materia itseorganisoituu kohti yhä kompleksisempia itsensä tiedostavia systeemejä.

Raipola perustaa omat teoreettiset lähtökohtansa etenkin Serenella lovinon ja Serpil Oppermannin toimittamaan teokseen *Material Ecocriticism* (2014), jossa nämä tulkitsevat materiaan aktiivisena, uutta luovana toimintakenttänä. Inhimillinen tietoisuus on tästä näkökulmasta vain yksi materiaalisen emergenssin tuottama mahdollisuus – kokonaisuus, joka on laadullisesti oleellisesti erilainen kuin osiensa summa.

Raipola viittaa varsin monipuolisesti niin ekokritiikin ja posthumanismin keskeisiin teksteihin, mutta materiaalisen ekokritiikin filosofisen taustan kartoitus jää turhan ohueksi. lovinon ja Oppermannin velka esimerkiksi Whiteheadin prosessifilosofialle, David Bohmin holismille, Gregory Batesonin systeemiteorialle, sekä paljolti myös Deleuzen ja Guattarin inspiroimalle uusmaterialismille (ja sitä kautta Spinozan monismille) jää nyt tunnistamatta. Näiden taustojen selvittäminen olisi linkittänyt paremmin Krohnin ajattelua länsimaisen ajattelun pitkään perinteeseen, ei vain viime vuosikymmenten keskusteluun.

Metodiaan Raipola kuvaa Brian McHalen ”deskriptiivisen poetiikan” termein, jossa teoriaa testataan tutkittavan teoksen kautta. Vaikka kyse ei olekaan genretutkimuksesta, hyödyntää Raipola teosta analysoidessaan jonkin verran myös lajien poetiikkaa, etenkin novellin teoriaa. Tämän avulla Raipola pystyy siirtymään puhtaasti temaattisesta tarkastelusta kohti muodon tematisointia. Krohnin kohdalla esseiden teoriakin olisi kyllä voinut olla hyödyllistä – useat hänen teksteistään kun liikkuvat esseiden ja fiktion välimaastossa.

Pereat mundus –teos on alaotsikoltaan *Romaani, eräänlainen*. Käytännössä teos ei kuitenkaan muistuta juurikaan perinteistä romaania, pikemminkin novellisikermää. Jokaisessa teoksen kolmessakymmenessä kuudessa luvussa esiintyy Håkan – mutta useimmiten eri Håkan. Temaattisten yhteyksien lisäksi joitain lukuja sitoo toisiinsa tohtori Keinolempi, joka joutuu asiakkaansa pakkomielteiden mukana miettimään erilaisia maailmanlopun skenaarioita. Tämän rakenneratkaisun Raipola tulkitsee heijastavan Krohnin teoksen emergenssin teemoja: pienemmistä osista muodostuu kokonaisuuksia, joissa säilyy kuitenkin aina jännite yksittäisen osan itsenäisyyden ja kokonaisuuden holistisuuden välillä.

Eräs työn haasteista on ollut se, että monet Raipolan esiin nostamista yhteyksistä Krohnin ja 1990-luvun posthumanistisen keskustelun välillä ovat esillä jo Krohnin omissa teksteissä, niin fiktiossa kuin esseissä. Raipola kuitenkin avaa ja laajentaa näitä yhteyksiä ansiokkaasti, ja kuten sanottua, pystyy yhdistämään ne myös Krohnin teosten muodollisten ratkaisujen analyysiin. Argumentointi on läpi työn ihailtavan selkeää ja helppolukuista. Sen sijaan hakemiston puuttuminen hieman harmitti, vaikka väitöskirjan sähköisestä versiosta Tampereen yliopiston sivuilla asiasanojen haku toki onnistuu.

Raipola keskittyy muutamaaan *Pereat munduksen* kertomukseen jättäen monet luvuista korkeintaan maininnan tasolle. Eniten huomiota saavat luvut ”Kylmää puuroa”, ”Ennen singulariteettia”, ”Kimeeran poika” ja ”Vita nuova”. Niiden kautta Raipola pääsee hyvin analysoimaan keskeisiä tutkimuskysymyksiään, mutta kokonaiskuvaa ne eivät kokoelmasta muodosta.

Kun itsessään rikkaan ja moniulotteisen väitöskirjan jälkeen tartuin uudelleen *Pereat mundukseen*, saatoin hämmästyneenä todeta, miten monia teoksen kertomuksia ja niiden avaamia tulkintamahdollisuuksia Raipola oli rajannut työnsä ulkopuolelle. Tämä ei ole niinkään moite – Raipola on viisaasti rajannut työnsä tiettyyn näkökulmaan, tiettyyn problematiikkaan – vaan osoitus Krohnin teosten moniulotteisuudesta.

Krohnin teoksissa riittää tutkittavaa, myös epävarmassa tulevaisuudessa.

Kirjoittaja

Kuisma Korhonen, professori, Oulun yliopisto (kuisma.korhonen[at]oulu.fi).

